

หลักพุทธจริยธรรมการครองเรือนในสังคมไทย
AN ANALYSIS OF BUDDHIST ETHICS IN HOUSEHOLDING LIFE

¹พระครูอุดมธรรมมงคล จันทวัฒน์ (ทองดี ทัพธานี), ²พระครูพิศาลสารบัณฑิต
และ ³อริย์ธัช เลิศรวมโชค

¹Phrakhruudomthammongkhon (Thongdee Thuptanee),

²Phrakrupisansalabandit and ³Arithat Loesruamchok

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ประเทศไทย

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand

¹arithat.loes@mcu.ac.th

Received: May 18, 2023; **Revised:** June 26, 2024; **Accepted:** August 20, 2024

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้เป็นการนำเสนอหลักพุทธจริยธรรมการครองเรือนในสังคมไทย จากการศึกษาพบว่า พุทธจริยธรรมเป็นหลักความประพฤติเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขในสังคมทุกระดับ และฆราวาสธรรมเป็นหลักธรรมที่ได้นำมาใช้ในการครองเรือนอย่างมีความสุข ประกอบด้วย สัจจะ ทมะ ขันติ จาคะ ปัญหาการครองเรือนในสังคมไทย ที่ส่งผลต่อความแตกแยกของครอบครัวซึ่งมีสาเหตุมาจาก 1) ปัญหาเศรษฐกิจ 2) ปัญหาด้านความประพฤติและสังคม 3) ปัญหาด้านอารมณ์ และจิตใจ 4) ปัญหาการใช้ความรุนแรงในครอบครัว หลักพุทธจริยธรรมที่นำมาเพื่อวิเคราะห์ปัญหาการครองเรือนในสังคมไทย ดังนี้ 1) ปัญหาเศรษฐกิจ ซึ่งเกิดจากรายได้ไม่สอดคล้องกับรายจ่ายนำไปสู่การทะเลาะวิวาทในครอบครัวควรนำหลักสัจจะมาใช้เพื่อสร้างสมดุลระหว่างรายรับกับรายจ่าย 2) ปัญหาด้านความประพฤติและสังคมที่เกิดจากการชอบดูหมิ่น การพูดจาก้าวร้าว หยาบคาย ไม่ซื่อตรง นอกใจ ควรใช้ทมะ และขันติในการข่มจิตใจ 3) ปัญหาด้านอารมณ์ และจิตใจ ที่เกิดจากคู่สมรสที่ไม่มีวุฒิภาวะทางอารมณ์ เช่น เอาแต่ใจตัวเอง ขาดเหตุผล

¹ นิสิต, สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, วิทยาเขตหนองคาย

² รองศาสตราจารย์ ดร. สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, วิทยาเขตหนองคาย

³ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, วิทยาเขตหนองคาย

ชอบหึงหวง โกรธง่าย ครอบงำจากคะ และทมะ มาใช้เพื่อข่มใจและสละความรู้สึกที่ไม่ดีออกไป 4) ปัญหาการใช้ความรุนแรงในครอบครัวที่เกิดจากภาวะการถูกบีบคั้นทางอารมณ์ที่นำไปสู่การทำร้ายร่างกายและทรัพย์สินจนในครอบครัวและมีการอย่าร้างในที่สุดควรนำหลัก สัจจะ ทมะ ชั้นติ จากะ ทั้งหมดมาใช้เพื่อสร้างความสุขในการครองเรือน

คำสำคัญ : พุทธจริยธรรม, ฆราวาสธรรม, การครองเรือน

Abstract

This academic article presents To Buddhist Ethics in Householding Life results were as follows: Buddhist ethics is the principle of conduct for a happy coexistence in society at all levels and the Gharāvāsadhama is a principle that has been applied in holding the house with happiness, consisting of was at the highest level, followed by honesty (Sacca), taming (Dama), patience (Khanti) and generosity (Cāga). The problems of householding in Thai society that affects family divisions are caused by: 1) economic problems; 2) behavioral and social problems; 3) emotional and psychological problems; 4) domestic violence problems. The principles of Buddhist ethics that are used to analyze the problems of householding in Thai society are as follows: 1) Economic problems, arisen from income inconsistent with expenditures leading to family quarrels; Sacca should be applied to balance income and expenditures; 2) behavioral and social problems, resulted from disrespect, abusive speech, rude and unfaithfulness, Khanti should be used to restrain the mind; 3) emotional and psychological problems arisen from a spouse who do not have emotional maturity, such as self-willed, unreasonable, jealous, easily angry, Dama should be used to restrain and give up bad feelings; 4) the problems of domestic violence arisen from emotional pressures that lead to physical and property harm and family violence leading to divorce in the end, all principles should be applied to create happiness in householding.

Keywords : Buddhist Ethics, Gharāvāsadhama, Householding

บทนำ

พุทธจริยธรรมเป็นสิ่งที่มนุษย์นำไปใช้เพื่อเป็นหลักในการดำเนินชีวิต ตรวจสอบความประพฤติให้อยู่ในระบอบระเบียบศีลธรรม จริยธรรม รวมถึงการชำระศีลสิกขาวัฒนธรรมจารีตประเพณีทั้งหลายโดยยึดตามแนวปฏิบัติที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงบัญญัติ เป็นปรัชญาทางจริยศาสตร์ ที่มุ่งเน้นไปที่ขัดเกลาอบรม วางแนวปฏิบัติในการดำเนินชีวิตให้ความสำคัญกับมนุษย์ทุกคนว่ามีความสามารถ ในการพัฒนาตนเองเท่าเทียมกัน พุทธปรัชญาเชื่อว่าทุกสิ่งทุกอย่างเกิดขึ้นมาได้ด้วยเหตุด้วยปัจจัย เมื่อมนุษย์ตั้งเป้าหมายของชีวิตไว้แล้ว จึงเป็นหน้าที่ของตัวมนุษย์นั้นแหละที่จะเป็นผู้สร้างเหตุสร้างปัจจัยขึ้นมาเพื่อที่จะไปถึงจุดหมายนั้น แต่ด้วยเหตุที่ว่ามนุษย์ไม่ได้มีคนเดียวในโลกจึงต้องเกี่ยวข้องกับคนรอบข้างอีกมากมาย จนกลายเป็นสังคมตั้งแต่สังคมเล็ก ๆ อย่างครอบครัว เป็นชุมชน เป็นตำบล จังหวัดจนถึงสังคมขนาดใหญ่ระดับประเทศหรือระดับโลก มนุษย์คนหนึ่งจึงมีหน้าที่ต้องปฏิบัติทั้งต่อตนเองต่อครอบครัวและคนรอบข้างในสังคม จึงเป็นเรื่องยากมากที่มนุษย์จะเดินทางไปถึงจุดมุ่งหมายสูงสุดของชีวิต คือ การพ้นไปจากความทุกข์ เพราะอุปสรรคสำคัญที่จะทำให้มนุษย์ไปไม่ถึงจุดหมายสูงสุดของชีวิตคือกิเลสตัณหาอันเนื่อง

สภาพสังคมไทยปัจจุบันกับอดีตมีความเปลี่ยนแปลงในหลายด้าน หนึ่งในนั้นคือบทบาทหน้าที่ของสามีภรรยา และการเป็นพ่อแม่บ้านแม่บ้านที่ต่างไปจากเดิม ในอดีตผู้หญิงไม่ได้เรียนหนังสือ สิ่งที่ต้องเรียนรู้คืองานบ้านงานเรือน ฝ่ายชายเป็นผู้ทำงานเลี้ยงครอบครัว การแต่งงานจึงเป็นเรื่องสำคัญมากสำหรับชีวิตผู้หญิงในอดีต แต่ปัจจุบันสภาพสังคมและเศรษฐกิจเปลี่ยนไป ผู้หญิงได้เรียนหนังสือและทำงานเลี้ยงตัวเองได้ บางคนเก่งมากได้รับผิดชอบในตำแหน่งและการงานสูง มีรายได้สูง ทำให้ระดับการพึ่งฝ่ายชายน้อยลงเศรษฐกิจปัจจุบันส่งผลให้ต้นทุนการดำรงชีพของแต่ละครอบครัวสูงมาก โดยเฉพาะการใช้ชีวิตในเมืองใหญ่เป็นเรื่องยากที่จะอยู่ได้ด้วยการทำงานของฝ่ายชายเพียงฝ่ายเดียว ฉะนั้นในครอบครัวจำนวนมากภรรยาต้องทำงานหารายได้เลี้ยงครอบครัวด้วย และบางครอบครัวฝ่ายหญิงมีความสามารถและมีบทบาทในการหารายได้เลี้ยงครอบครัวสูงและโดดเด่นกว่าฝ่ายชาย ซึ่งโอกาสที่ครอบครัวจะเกิดปัญหาความขัดแย้งและความสัมพันธ์เป็นไปได้สูงหากฝ่ายหญิงไม่เข้าใจถึงความเสี่ยงของการเกิดปัญหา และฝ่ายชายไม่สามารถปรับตัวปรับใจยอมรับบทบาทที่เด่นน้อยลงของตนเองได้ สิ่งที่มีมากขึ้นในครอบครัวก็คือ สามีจะรู้สึกเสียหน้า ด้อยค่าลง อาจจะนำไปสู่ปัญหาการมีภรรยาน้อย เพื่อที่จะชดเชยความรู้สึกด้อยค่าของตนเอง หรือในบางรายที่ฝ่ายหญิงให้เวลากับงานมากกว่าครอบครัว ฝ่ายชายที่มีความรู้สึกไม่มั่นคงก็อาจจะแฉว่าฝ่ายหญิงอาจกำลังไปมีความสัมพันธ์กับชายอื่นที่มีความสามารถสูงกว่าตน ซึ่งจะนำไปสู่ปัญหาทะเลาะเบาะแว้งและหย่าร้างในที่สุด และถ้าเกิดในครอบครัวที่มีลูกแล้วปัญหาก็จะซับซ้อนมากยิ่งขึ้นทั้งในระดับพ่อแม่และระดับลูกๆ สถาบันครอบครัวเป็นสถาบันแรกของสังคมมีบทบาทในการ

เลี้ยงดูสมาชิกที่เกิดขึ้นมาให้มีชีวิตรอด ครอบครัวหมายถึง กลุ่มบุคคล กลุ่มหนึ่งประกอบด้วยบิดามารดาและบุตร ซึ่งอาจจะสืบสายโลหิต หรือจากการรับเป็นบุตรบุญธรรมได้ (จางงัก อติวัฒน์สิทธิ์, 2554 : 79)

ตามหลักพระพุทธศาสนาสถาบันครอบครัวจะดำรงเป็นองค์ประกอบหนึ่งแห่งโครงสร้างสังคมอย่างมั่นคงได้ ก็โดยอาศัยสมาชิกอันเป็นส่วนประกอบของครอบครัว แต่ละคนปฏิบัติหน้าที่อย่างเหมาะสม จุดเริ่มต้นของครอบครัว คือ การแต่งงานระหว่างชายและหญิง การที่ชายและหญิง แต่งงานกันเพราะเหตุปัจจัยหลายประการเช่น 1) เกิดจากความรัก และความปรารถนาจะเป็นคู่ครอง ซึ่งกันและกันตลอดชาติ 2) เกิดจากความเห็นอกเห็นใจในชาติปัจจุบัน ซึ่งข้อนี้เกี่ยวเนื่องด้วยการสงเคราะห์ช่วยเหลือของฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง รวมทั้งการทำความดีของฝ่ายหนึ่งจนอีกฝ่ายหนึ่งเห็นอกเห็นใจยอมรับเป็นคู่ครอง 3) ผู้ใหญ่จัดให้แต่งงานกัน หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งก็ได้ว่าการแต่งงานแบบคลุมถุงชน 4) การแต่งงานโดยการซื้อหรือจ่ายเงินค่าตัวเจ้าสาวหรือเจ้าบ่าวให้แก่พ่อแม่ผู้ปกครองของฝ่ายหญิงหรือฝ่ายชาย (จางงัก อติวัฒน์สิทธิ์, 2548 : 63)

ครอบครัวที่มีความสุขเป็นครอบครัวที่มีความอบอุ่น เข้าใจ พร้อมต่อสู้ปัญหาต่าง ๆ ในยุคสังคมปัจจุบัน สังคมที่ไม่คำตอบสำหรับปัญหา แต่ว่าสถาบันครอบครัวมีคำตอบในทุกปัญหาที่เข้ามาระหว่างสมาชิกครอบครัวเพราะนั่นคือความเบาใจ ความโล่งใจ ความไว้นือเชื่อใจ และเป็นบาทฐานในการประเมิณรับมือกับปัญหาที่สมาชิกในครอบครัวจะเผชิญทำให้บริบทของครอบครัวจะเป็นการต่อสู้ปัญหาด้วยกัน รับผิดชอบด้วยกัน และสามารถยอมรับผลที่ตามมาอย่างเข้าใจ ฉะนั้นจึงควรมีหลักธรรมเป็นหลักความประพฤติเป็นแบบอย่างที่ดี คือ ขรราวาสธรรม ซึ่งแปลว่าการดำเนินชีวิตประจำวันไปด้วยกัน การปฏิบัติตนต่อกันในชีวิตประจำวันที่ทุกคนควรกระทำต่อกัน "ขรราวาส" แปลว่า ผู้ดำเนินชีวิตในทางโลก, ผู้ครองเรือน และ "ธรรม" แปลว่า ความถูกต้อง, ความดีงาม, นิสัยที่ดีงาม, คุณสมบัติ, ข้อปฏิบัติ ขรราวาสธรรม แปลว่า คุณสมบัติของผู้ประสบความสำเร็จในการดำเนินชีวิตทางโลก ประกอบด้วยธรรมะ 4 ประการคือ สัจจะ ทมะ ขันติ และจาคะ แต่ละประการมีความหมายในแนวปฏิบัติ ดังนี้ 1. สัจจะ สัตย์ซื่อต่อกัน หมายถึง การดำรงมั่นในสัจจะ การมีความจริง ความซื่อตรง ซื่อสัตย์ จริงใจ พูดจริง ทำจริง โดยจะทำอะไรก็ให้เป็นที่เชื่อถือไว้วางใจกัน กล่าวในเชิงปฏิบัติ ได้แก่ ความซื่อตรงต่อคู่ชีวิตของตน ผู้ครองเรือนที่ดีต้องมีความรับผิดชอบต่อคู่ครองของตัวเอง มีความจริงใจต่อคู่ครอง ไม่ประพฤติตนเป็นคนหน้าไหว้หลังหลอก หรือประพฤติตนอกใจคู่ครอง 2. ทมะ รู้จักข่มจิตของตน คือฝึกตน หมายถึงการรู้จักฝึกฝนตนเอง บังคับควบคุมตนเองได้ หรือการข่มใจ ฝึกนิสัย ปรับตัว รู้จักควบคุมจิตใจ ฝึกหัดตัดนิสัย แก้ไขข้อบกพร่อง ปรับปรุงตนให้เจริญก้าวหน้าด้วยสติปัญญา 3. ขันติ อุตุน หมายถึง ความอดทน มุ่งหน้าประกอบหน้าที่การงานด้วยความขยันหมั่นเพียร เข้มแข็ง ไม่หวั่นไหว มั่นในจุดหมายไม่ท้อถอย ขันติในที่นี้ มุ่งในแว่วริยะคือเพียรอดทน ไม่หวั่นไหวย่อท้อต่ออุปสรรคแห่งชีวิต 4. จาคะ รู้จักเสียสละ หมายถึง การมีน้ำใจ

ไม่หวงแหนของกินของใช้ต่างๆ แม้กับคู่ครองของตน ผู้ครองเรือนที่ดีจะต้องใจกว้าง มีความโอบอ้อมอารีจิตใจเพราะต่อคู่ครอง ต่อเพื่อน ตลอดจนญาติ ๆ ของคู่ครองเสมอหน้ากัน เหมือนปฏิบัติต่อตัวเอง ต่อเพื่อน และญาติของตัวเอง

ปัญหาครอบครัวเป็นเรื่องที่เกิดขึ้นได้ทั่วไป เพราะทุกครอบครัวล้วนมีเหตุที่อาจก่อความขัดแย้งระหว่างสมาชิกภายในบ้านได้ ไม่ว่าจะเป็นความคิดเห็นที่แตกต่าง การเลี้ยงลูก ปัญหาสุขภาพ หรือสถานภาพทางการเงิน ซึ่งความขัดแย้งเหล่านี้อาจบานปลายจนกระทบต่อความสัมพันธ์ในครอบครัว อาจทำให้ชีวิตคู่จืดจางและส่งผลกระทบต่อสภาพจิตใจของเด็กได้ด้วย ดังนั้น เมื่อมีปัญหาเกิดขึ้นภายในครอบครัว คนในบ้านควรร่วมมือกันจัดการปัญหาต่าง ๆ เพื่อให้ชีวิตคู่ราบรื่น และสมาชิกคนอื่น ๆ ก็สามารถอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขได้สาเหตุส่วนใหญ่ของปัญหาครอบครัว มีปัจจัยต่าง ๆ เช่น ภาวะเจ็บป่วย หากสมาชิกในครอบครัว โดยเฉพาะเด็กหรือหัวหน้าครอบครัวมีปัญหาสุขภาพหรือป่วยเป็นโรคต่าง ๆ ก็อาจส่งผลกระทบต่อจิตใจของคนในครอบครัวและสร้างความกังวลใจไม่น้อย เพราะอาจทำให้เกิดปัญหาอื่น ๆ ตามมาได้ เช่น สถานะทางการเงินของครอบครัว เป็นต้นปัญหาด้านการเงิน ภาวะเศรษฐกิจและการว่างงานอาจทำให้สมาชิกภายในครอบครัวเกิดความเครียด วิตกกังวล และอาจเผชิญภาวะซึมเศร้าได้ ปัญหาทางการเงินอาจเป็นสาเหตุทำให้พ่อหรือแม่ต้องออกไปหางานทำ จนส่งผลให้เด็กต้องอยู่กันตามลำพังและขาดการดูแลหรืออบรมสั่งสอนอย่างสมควรจะได้รับ นิสสัยและความเคยชินส่วนตัว แม้จะตกลงใช้ชีวิตคู่ร่วมกันฉันสามีภรรยาแล้ว แต่นิสสัยส่วนตัวที่มีมานานนั้นเป็นสิ่งที่เปลี่ยนแปลงได้ยาก ซึ่งอาจทำให้คู่สมรสไม่พอใจนิสสัยหรือการกระทำของอีกฝ่ายเมื่อต้องใช้ชีวิตอยู่ร่วมกัน และอาจนำมาสู่ความขัดแย้งได้ ความบกพร่องในการรับผิดชอบหน้าที่ ในยุคปัจจุบัน ผู้หญิงมีบทบาทในการทำงานเพื่อหาเงินมาเลี้ยงดูครอบครัวเช่นเดียวกับผู้ชาย หากผู้หญิงต้องรับผิดชอบงานบ้านต่าง ๆ หลังเลิกงานก็อาจทำให้รู้สึกเหนื่อย หงุดหงิด และอาจเกิดความขัดแย้งในครอบครัวขึ้นได้ เนื่องจากสามีและภรรยาควรมีความรับผิดชอบในงานบ้านและการดูแลบุตรร่วมกันการนอกใจ การนอกใจเป็นปัญหาที่อาจร้ายแรงจนถึงขั้นทำให้ความสัมพันธ์ของคู่สมรสจืดจางและเกิดการหย่าร้างได้ ซึ่งเด็กที่พ่อแม่หย่าร้างกันนั้นอาจรู้สึกขาดความอบอุ่น ขาดการดูแลอบรมที่ดี ขาดที่พึ่งและการชี้แนะให้คำปรึกษา จนอาจทำให้เด็กขาดการควบคุมตนเองและส่งผลให้มีพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมได้ เช่น ดิตยาเสพติด ดิตการพนัน และมีพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศ เป็นต้น การใช้ความรุนแรง เมื่อขาดการสื่อสารที่ดีและได้รับแรงกดดันจากภายนอกครอบครัว เช่น ภาวะเศรษฐกิจ และความเครียด เป็นต้น ก็อาจทำให้เกิดความขัดแย้งและใช้ความรุนแรงภายในครอบครัวได้ โดยผู้ที่ถูกกระทำมักเป็นเด็กและสตรี ซึ่งเด็กที่เติบโตจากครอบครัวที่มีการใช้ความรุนแรงนั้นมีแนวโน้มที่จะมีพฤติกรรมก้าวร้าวเมื่อโตขึ้น มีพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม ดิตยาเสพติด ดิตการพนัน และมีพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศได้ การขาดความ

เอาใจใส่และไม่มีเวลาให้กัน ด้วยภาระหน้าที่ของสมาชิกในบ้านแต่ละคน อาจทำให้ไม่มีเวลาพูดคุย สอบถามสารทุกข์สุกดิบ หรือทำกิจกรรมร่วมกันเพื่อกระชับความสัมพันธ์ภายในครอบครัว สาเหตุที่กล่าวมานี้ มักเป็นสาเหตุของความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในครอบครัว

จากปัญหาและเหตุผลที่ได้กล่าวมาแล้วนั้นผู้เขียนจึงมีความสนใจที่จะศึกษาวิเคราะห์ การครองเรือนในสังคมไทยตามหลักพุทธจริยธรรมอันเป็นหน้าที่ของมนุษย์ที่พึงปฏิบัติต่อกัน เพื่อให้บุคคลได้รู้และเข้าใจในการกระทำหน้าที่ของตนเอง เพื่อจะได้ดำเนินชีวิตร่วมในสังคมอย่างสงบสุข

หลักพุทธจริยศาสตร์ในการครองเรือน

1. ความสำคัญของพุทธจริยศาสตร์

พุทธจริยธรรมซึ่งเมื่อแปลตามตัวอักษรแล้วก็คือ จริยศาสตร์แนวพุทธนั่นเอง อีกนัยหนึ่งคือ จริยศาสตร์ทางพระพุทธศาสนาพุทธจริยศาสตร์นั้นเป็นหลักเกณฑ์ทางจริยธรรม ซึ่งท่านผู้รู้มีพระพุทธเจ้าเป็นต้นได้ทรงวางไว้ เพื่อเป็นมาตรฐานความประพฤติของมนุษย์ ตั้งแต่พื้นฐานเบื้องต้นท่ามกลาง และระดับสูง เพื่อให้มนุษย์ได้ดำเนินชีวิตอันดีงามตามอุดมคติเท่าที่มนุษย์จะเข้าถึงได้ เพื่อให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ มีสติปัญญา มีความสุขอันสมบูรณ์ที่สุดเพราะจริยศาสตร์เป็นศาสตร์ที่ว่าด้วยอุดมคติของชีวิตหรือความดีอันสูงสุด (Supreme good) เพื่อให้ถึงความดีงามอันสูงสุด (วคิน อินทสระ, 2549 : 34) ด้วยความประพฤติและกิริยาอาการที่ควรปฏิบัติของผู้รู้ ผู้ตื่น ผู้เบิกบาน โดยใจความรวมคือ ผู้ได้ตรัสรู้หรืออริยสัจ 4 (ธรรมชาติโดยย่อ) ผู้รู้แจ้งโลก (โลกวิทู) ผู้ตื่นจากกิเลสเครื่องเศร้าหมอง (อุปกิเลส) ผู้เบิกบาน (พุทธโธ) คือได้บำเพ็ญประโยชน์อย่างสมบูรณ์ทั้งแก่ตนเองและผู้อื่น ในแง่จุดมุ่งหมายของมนุษย์ มนุษย์ได้บัญญัติค่านี้นั้นขึ้นมาใช้ เพื่อประโยชน์ในการสื่อสารระหว่างกัน โดยได้แปลงค่านี้นี้มาจากคุณค่าอาการของธรรมชาติอีกอย่างหนึ่ง เราจะต้องปฏิบัติหรือแก้ไขตนอย่างไรจึงจะบรรลุซึ่งความดีสูงสุด หรือเราควรทำอะไรเพื่อความดีของสังคมหรือเพื่อประโยชน์สุขของมนุษยชาติ หัวใจของพุทธจริยศาสตร์พอสรุปได้ว่า จงเว้นชั่ว ทำความดีและชำระจิตของตนให้ผ่องใส (เคเอ็น ชยติลลเก, 2537 : 2)

2. ระดับของพุทธจริยศาสตร์

พุทธจริยศาสตร์ที่มีระดับขึ้น 3 ระดับ คือ ระดับพัฒนาคน มีหัวข้อธรรมประกอบด้วยธรรมอันทำให้งาม 2 บุคคลหาได้ยาก 2 ธรรมมีอุปการะมาก 2 พระรัตนตรัย 3 ไตรลักษณ์ 3 อิทธิบาท 4 อริยทรัพย์ 7 และโลกธรรม 8 ระดับพัฒนาครอบครัวมีหัวข้อธรรมประกอบด้วย ฆราวาสธรรม 4 สมชีวิธรรม 4 และสุขของคฤหัสถ์ 4 และระดับพัฒนาสังคมมีหัวข้อธรรมประกอบด้วย ธรรมคุ้มครองโลก 2 สังฆวัตถุ 4 พรหมวิหาร 4 ทิศ 6 และทศพิธราชธรรม 10

ดังนั้นจึงสรุปได้ว่า พุทธจริยธรรม(Buddhist Ethics) หมายถึง ศาสตร์ที่ว่าด้วยความประพฤติและกริยาอาการที่ควรปฏิบัติของผู้รู้ ผู้ตื่น ผู้เบิกบานจริยะ ความประพฤติ กิริยาอาการที่ควรประพฤติศาสตร์เพื่อเป็นมาตรฐานความประพฤติของมนุษย์ ตั้งแต่พื้นฐานเบื้องต้น ท่ามกลาง และระดับสูง เพื่อให้มนุษย์ได้ดำเนินชีวิตอันดีงามตามอุดมคติเพื่อให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ มีสติปัญญา มีความสุขอันสมบูรณ์ที่สุด

3. แนวคิดหลักฆราวาสธรรม 4

ในพระพุทธศาสนามีหลักธรรมที่เป็นสูตรที่ต้องท่องจำให้ขึ้นใจ เพื่อให้พร้อมนำออกใช้ได้ทุกเมื่อ ท่านเรียกธรรมนี้ว่า ฆราวาสธรรม แปลว่า ธรรมสำหรับใช้ในการครองตน ความหมายและประเภทของฆราวาสธรรม ในพระไตรปิฎก สังยุตตนิกาย สคาถวรรค มีหลักธรรมบทหนึ่ง ท่านเรียกว่า “ฆราวาสธรรม” หมายถึงธรรมสำหรับผู้ครองเรือน มี 4 ประการ คือ 1) สัจจะ ความซื่อสัตย์จริงใจต่อกัน 2) ทมะ ความอด กลั้น ข่มใจ 3) ขันติ ความอดทน 4) จาคะ ความเสียสละ ผู้ครองเรือนเมื่อตั้งอยู่ในธรรม 4 ประการนี้ ย่อม ครองเรือนได้อย่างมีความสุข (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539 : 15/246/354) แบ่งออกเป็น 2 ประการ คือ ประการที่ 1 เป็นธรรมธรรมดาที่จะต้องประพฤติปฏิบัติ ประการที่ 2 เป็นธรรมที่ใช้เป็นหลักใน การที่จะนำไปสู่การปฏิบัติธรรมข้ออื่น ๆ ให้สำเร็จ 1)เป็นธรรมธรรมดาที่จะต้องประพฤติปฏิบัติสัจจะ หมายถึง ซื่อตรงต่อเพื่อนฝูง ซื่อตรงต่อลูกเมีย ซื่อตรงต่อเวลา ซื่อตรงต่อการทำงาน ทมะ หมายถึง ข่มใจ อย่าให้เกิดโทสะ อย่าให้เกิดความรัก หรือความเกลียด ขันติ หมายถึง อดทนต่อความร้อน ความหนาว ความเหน้อย อดทนต่อคำตำ จาคะ หมายถึง การให้ทาน รู้จักเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่เพื่อนบ้าน มิตรสหาย 2) เป็นธรรมที่ใช้เป็นหลักในการที่จะนำไปสู่การปฏิบัติธรรมข้ออื่น ๆ ให้สำเร็จ สัจจะ หมายถึงความจริงใจ ความตั้งใจจริงที่จะปฏิบัติในสิ่งนั้น เมื่อจะทำอะไร หรือปฏิบัติธรรมข้อใดแล้วก็ควรตั้งใจจริง ทำอย่างสุดความสามารถ ทำให้ถึงที่สุด ดังเช่น เมื่อพระพุทธเจ้าทำความ เพียรเพื่อตรัสรู้ ก็ได้ตั้งสัจจอธิษฐานว่า แม้จะเหลือเพียงแต่กระดูก ก็จะไม่ลุกขึ้นจากที่นั่ง ถ้าไม่บรรลุสัมมาสัมโพธิญาณ ในการศึกษาเล่าเรียนก็เหมือนกันถ้ามี สัจจะหรือสัจจอธิษฐาน คือทำให้มัน จริง ๆ ตั้งใจจริง ๆ ก็จะช่วยให้ทุกคนประสบความสำเร็จสมดังที่ตั้งใจ ทมะ หมายถึง บังคับตัวเอง บังคับใจตนเอง ไม่ให้หลงไปตามแรงของสิ่งที่มาช่วย ซึ่งแม้จะยากเย็นเพียงใดก็ต้องพยายาม บังคับให้ได้ ในการบังคับนั้น ต้องใช้ไหวพริบและความฉลาดเข้าต่อสู้ เพราะจิตใจเมื่อถูกบังคับก็ จะขัดขืนยิ่งกว่าช้างที่ตกมันเสียอีก ซึ่งการบังคับจิตใจของตนเอง นั้นก็มี 2 วิธีด้วยกันคือ กรณีแรก คือ การปลอมประโลมจิตใจค่อยปลอมโยน กรณีที่สอง คือ การบังคับโดยตรงการตัดใจไม่ให้ ทำในสิ่งนั้น ซึ่งทั้ง 2 วิธีนี้ต้องเลือกใช้ให้เหมาะสมกับสถานการณ์ที่เกิดขึ้น ขันติ เมื่อมีทมะแล้ว ยังต้องใช้ขันติเข้ารองรับ ต้องอดทนต่อการบีบคั้นของกิเลสไม่ว่าจะเป็นราคะ โทสะ โมหะ หรือ อื่น ๆ ต้องใช้ความอดทนอย่าหลงไปตาม

สิ่งยั่วหรือกิเลส จาคะ หมายถึง ปริจาคออกไป สละ สิ่งที่ไม่ต้องการที่มีอยู่ในจิตใจให้หลุดออกไป ระบายความสับสนวุ่นวายออกไปจากจิตใจ อาจจะเป็นโดยการสวดมนต์หรือการพักผ่อนให้ถูกวิธี ดังนั้น ฆราวาสธรรม คือ สัจจะ ทมะ ขันติ จาคะ นี้เป็น เครื่องมือกำจัดมาร เป็นเครื่องมือที่จะสร้างสิ่งที่ปรารถนาในทุกกรณี ไม่ใช่เฉพาะเป็นธรรมของ ฆราวาสเท่านั้น แม้แต่บรรพชิตที่ต้องการจะบรรลุ มรรคผลนิพพาน ก็ยังต้องใช้ธรรมข้อนี้ด้วย เช่นกัน (พุทธทาสภิกขุ, 2523 : 55)

สรุปความได้ว่า หลักฆราวาสธรรมนี้ แนวปฏิบัติ 4 ประการ คือ 1. สัจจะ มีความจริงใจมีความจริงจัง ตลอดจนความซื่อตรง ต่อกันและกัน สรุปรวม คือ “ความรับผิดชอบ” เป็นหลักสำคัญที่จะให้เกิดความไว้วางใจและไม่ตรีจิตสนิทต่อกัน 2. ทมะ มีการฝึกตน ฝึกการรู้จักข่มจิต ข่มใจตน มีความกระตือรือร้นในการฝึกตน ควบคุม อารมณ์ ข่มใจ ระวังความรู้สึกต่อเหตุภพพร่อง ของกันและกัน อย่างไม่มีข้อแม้หรือเงื่อนไข เพื่อรักษา ความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันไว้ 3. ขันติ มีความอดทนต่อธรรมชาติที่ไม่เอื้ออำนวย อดทนต่อทุกขเวทนาเพราะการเจ็บป่วย อดทนต่อการทำงาน และอดทนต่อการปฏิบัติธรรม เพื่อรักษาความดีไว้ 4. จาคะ มีความเสียสละสิ่งของ เสียสละความ สะดวกสบาย และเสียสละอารมณ์เศร้าหมองไม่ เอามาเก็บฝังใจ โดยความเสียสละนั้น ๆ ต้องตั้งมั่น อยู่ในพื้นฐานของเหตุและผล

ลักษณะการครองเรือนในสังคมไทย

ครอบครัวไทยในปัจจุบันเผชิญกับสภาวะการณ์ เปลี่ยนแปลงอันเป็นผลมาจากปัจจัย ภายในครอบครัวและปัจจัยแวดล้อมในชุมชน สังคม และสิ่งแวดล้อม โดยสภาพเศรษฐกิจซึ่งเปลี่ยนแปลงตาม กระแสโลกาภิวัตน์ และความก้าวหน้าของ เทคโนโลยีสมัยใหม่ ผลกระทบต่อแบบแผนการดำเนินชีวิตของครอบครัวได้เปลี่ยนแปลงไปจะเห็นได้ว่า ครอบครัวไทยมีลักษณะ หลากหลายยิ่งขึ้น และสมาชิกในครอบครัวมีการดำเนินชีวิตที่แตกต่างไปจากเดิม การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอาจยังผลให้เกิดความสั่นคลอนของสถาบันครอบครัว โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ด้านโครงสร้าง และความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกภายในครอบครัว ที่มีต่อกันทั้งทางเศรษฐกิจและสังคม ซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อความมั่นคงของสังคมและประเทศชาติในอนาคต การครองเรือน เป็นศิลปะอย่างหนึ่งที่สมาชิกทุกคนในครอบครัวต้องพยายามใช้ชีวิตอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข ไม่ก่อปัญหาให้แก่ตนเอง ครอบครัว และสังคม สิ่งที่สำคัญที่สุดประการหนึ่งคือสายใยแห่งความรัก ที่เป็นตัวสอดประสานสมาชิกของครอบครัวให้เกิดความผูกพันเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ดังนั้น สามภรรยาซึ่งถือว่าเป็นผู้นำของครอบครัวจึงมีความสำคัญ ในการดำเนินภารกิจนี้ร่วมกัน พื้นฐานของครอบครัวในระยะแรกก็คือ การอยู่ร่วมกันของสามีภรรยาการเป็นคู่ครองร่วมทุกข์ร่วมสุขของสามีภรรยา เป็นความมั่นคงของสถาบันครอบครัวคู่สามีภรรยาเป็นจุดเริ่มต้นของสัมพันธ์ภาพที่สำคัญที่สุดใน

ครอบครัว เพราะถ้าหากความสัมพันธ์ระหว่างสามีและภรรยามีความรักใคร่เข้าใจซึ่งกันและกัน พยายามปรับตัวเข้าหากันมีสัมพันธ์ภาพที่ดีต่อกัน ตลอดจนรับผิดชอบและแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ร่วมกันย่อมทำให้ครอบครัวนั้นราบรื่นและมั่นคง (สุมัทนา สินสวัสดิ์, 2557 : 148)

ความสัมพันธ์ของสมาชิกในครอบครัวอาจแยกกล่าวได้เป็น 4 ลักษณะ ได้แก่

1. ความสัมพันธ์ระหว่างพ่อกับแม่ ความสัมพันธ์ระหว่างพ่อกับแม่ของเด็กเองจะมีอิทธิพลต่อจิตใจ ต่อบุคลิกภาพ ต่อการพัฒนาการด้านต่างๆ ของเด็กเป็นอันมาก เพราะถ้าเด็กได้อยู่ในครอบครัวที่พ่อแม่มีความสัมพันธ์อันดีต่อกัน มีความรักใคร่ปรองดองกัน ให้การยอมรับซึ่งกันและกัน เห็นอกเห็นใจกัน ปรึกษาหารือกันเมื่อมีปัญหาหรือมีความทุกข์ ร่วมมือกันปฏิบัติหน้าที่ของตน ช่วยกันอบรมเลี้ยงดู พยายามจัดสิ่งแวดล้อมในบ้านให้ดี ไม่ให้สิ่งใดมากระทบกระเทือนต่อจิตใจของเด็ก จะทำให้เด็กเกิดความสุข มีความอบอุ่น มีที่พึ่ง ไม่รู้สึกว่าตนเองถูกทอดทิ้ง เด็กก็จะมีสุขภาพจิตที่ดี และมีแนวโน้มที่จะประพฤติตัวไปในทางที่ดี ในการทางตรงกันข้ามถ้าเด็กต้องอยู่ในครอบครัวที่พ่อแม่มีการทะเลาะวิวาทกันอยู่เสมอ ครอบครัวไม่มีความสุข บรรยากาศของบ้านไม่น่าอยู่ เด็กก็จะกลายเป็นคนก้าวร้าว ชอบขัดคำสั่ง พุดจาหยาบคาย ซึ่บด ชอบวิวาท เด็กที่ต้องอยู่ในครอบครัวที่พ่อแม่ของจุกจิก จู้จี้ ซึ่บ่น ไม่ยอมให้อภัยกันในเรื่องเล็กๆ น้อยๆ เด็กก็จะกลายเป็นคนขาดความมั่นคงทางอารมณ์ หวั่นไหวง่าย ไม่มีความเชื่อมั่นในตนเอง ในครอบครัวที่พ่อ แม่ชอบเล่นการพนัน ดื่มสุรา จะทำให้เด็กเลียนแบบได้ง่าย เด็กที่พ่อแม่เลิกร้างแยกทางกันอยู่มักจะประพฤติตนเป็นอันธพาลเถร ก้าวร้าว รวมกันเป็นแก๊งค์เป็นหมู่ ทำความเดือดร้อนให้แก่ผู้อื่น เพื่อเรียกร้องความสนใจและเพื่อหาทางชดเชยสิ่งที่ตนขาดหายไป

2. ความสัมพันธ์ระหว่างพ่อแม่กับเด็ก บุคคลแรกที่เด็กจะได้พบเห็นในชีวิตก็คือ พ่อแม่ เด็กที่จะต้องพึ่งพา พ่อแม่มากในขณะที่ยังเล็กอยู่ พ่อแม่ จะเป็นผู้สนองความต้องการของเด็กแทบทุกอย่างไม่ว่าจะเป็นทางด้านความรัก ความอบอุ่น การช่วยเหลือเมื่อยามเจ็บป่วยไข้ เสื้อผ้า อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ซึ่งสรุปแล้วก็คือ การสนองความต้องการของเด็กทุกอย่างทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจ เมื่อเด็กโตขึ้นอาจจะพึ่งพาพ่อแม่ น้อยลงไปบ้าง เพราะสมารถที่จะช่วยตัวเองได้บ้างแล้ว จากสิ่งเหล่านี้ ก็พอจะแสดงให้เห็นแล้วว่าพ่อแม่มีความผูกพันกับเด็กเพียงใด ไม่ว่าจะเป็ความผูกพันทางสายโลหิตหรือโดยทางปฏิบัติ ดังนั้นโดยธรรมชาติของเด็ก เด็กต้องการความรักความเอาใจใส่จากพ่อแม่ไม่น้อยหน้าเพื่อนคนอื่น สำหรับเด็กที่ขาดพ่อแม่ หรือมีพ่อแม่แต่ไม่ได้รับความสนใจเท่าที่ควร หรือเด็กที่ถูกเลี้ยงดูแบบวิธีการบังคับให้อยู่ในระเบียบ หรือกฎเกณฑ์ต่างๆ ของพ่อแม่ ก็จะทำให้เด็กเหล่านี้แสดงพฤติกรรมที่ผิดแผกออกไปอีก เพราะสิ่งที่เขาได้รับไม่ตรงกับธรรมชาติและความต้องการของเด็ก เด็กจะแสดงพฤติกรรมออกในทางที่ขัดต่อการยอมรับของสังคม ซึ่งจะทำให้เกิดผลเสียหายแก่เด็กเองและแก่ครอบครัวด้วย เด็กจะกลายเป็นเด็กที่มีปัญหาชีวิต

3. ความสัมพันธ์ระหว่างเด็กกับพี่น้อง ความสัมพันธ์นี้มักจะมีผลมาจากการปฏิบัติตนของพ่อแม่ ต่อลูก ถ้าพ่อ แม่เป็นคนไม่ลำเอียงให้ความรักแก่ลูกทุกๆ คนเท่ากัน ความสัมพันธ์ระหว่างพี่น้องของเด็กจะเป็นไปโดยราบรื่น การทะเลาะเบาะแว้งระหว่างพี่น้องจากความอิจฉาริษยากันจะไม่มี ในทางตรงกันข้าม ถ้าพ่อ แม่มีความลำเอียงเด็กจะเกิดความน้อยใจต้องการเอาชนะพี่หรือน้องที่พ่อแม่ให้ความสนใจมากกว่า จะเกิดจากการอิจฉาริษยาซึ่งดีซึ่งเด่นกันระหว่างพี่น้อง ทำให้เป็นผลเสียทาง ด้านจิตใจและอารมณ์ของเด็กเป็นอันมาก ทำให้เด็กเกิดความเบื่อหน่ายในบ้าน เบื่อที่จะร่วมกับพี่น้องซึ่งอาจเกิดปัญหาตามมาภายหลังได้ นอกจากนี้ในบางบ้านจะพบว่า พี่น้องอยู่กันแบบต่างคนต่างอยู่ในสนใจซึ่งกันและกันเท่าที่ควร ไม่มีความผูกพันรักใคร่กันเหมือนพี่น้องคู่อื่นๆ ซึ่งสิ่งเหล่านี้อาจเป็นผลมาจากการอบรมเลี้ยงดูของพ่อแม่ สิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ที่เด็กได้รับอาจเป็นแรงกดดันให้เด็กต้องแสดงออกดังกล่าวนั้น ซึ่งจะทำให้เด็กมีสุขภาพจิตไม่ดี และแสดงพฤติกรรมที่แปลกๆ ออกมาและความสัมพันธ์ภาพระหว่างพี่น้องที่เป็นแบบเย็นชา จะทำให้เด็กก้าวร้าวและมีปัญหาทางอารมณ์

4. ความสัมพันธ์ระหว่างเด็กกับผู้ใหญ่และสมาชิกอื่นๆ ภายในครอบครัว สังคมไทยเป็นสังคมที่มีความผูกพันกันมากระหว่างญาติพี่น้อง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในชนบทจะเห็นได้ชัดเจน คนที่อยู่ในหมู่บ้านหรือละแวกบ้านเดียวกันสวนใหญ่จะเป็นญาติพี่น้องกันแทบทั้งสิ้น และแม้กระทั่งภายในบ้านมักจะประกอบไปด้วย พ่อ แม่ ปู่ ย่า ตา ยาย พี่ ป้า น้า อาอยู่รวมๆ กัน สำหรับครอบครัวที่อยู่ในเมืองลักษณะเช่นนี้จะมีน้อยกว่าในชนบท แต่จะพบบ้างในทางครอบครัวที่เอาปู่ ย่า ตา ยายมาช่วยดูแลบุตรหลาน และนอกจากนี้จะมีคนรับใช้หรือคนงานอื่นๆ อีก แล้วแต่ฐานะของครอบครัวซึ่งบุคคลที่กล่าวมามีอิทธิพลต่อการพัฒนาบุคลิกภาพของเด็ก (โฆษิต ปันเปี่ยมราษฎร์, 2533 : 26)

สภาพและปัญหาการครองเรือนในสังคมไทย ครอบครัวไทยในปัจจุบันเผชิญกับสภาพการณ์ เปลี่ยนแปลงอันเป็นผลมาจากปัจจัยภายในครอบครัวและปัจจัยแวดล้อมในชุมชน สังคมและสิ่งแวดล้อม โดยสภาพเศรษฐกิจซึ่งเปลี่ยนแปลงตามกระแสโลกาภิวัตน์ และความก้าวหน้าของเทคโนโลยีสมัยใหม่ ผลกระทบต่อแบบแผนการดำเนินชีวิตของครอบครัวได้เปลี่ยนแปลงไปจะเห็นได้ว่า ครอบครัวไทยมีลักษณะหลากหลาย การที่สามีและภริยาไม่สามารถทนอยู่ร่วมกันเป็นครอบครัวได้อีก อาจมีสาเหตุหลายประการที่สำคัญอันจะนำไปสู่ปัญหาครอบครัวแตกร้างและก่อให้เกิดการหย่าร้างได้ตามลำดับ สรุปได้ดังนี้

1. ปัญหาเศรษฐกิจ ซึ่งเกิดจากรายได้ไม่พอกับรายจ่าย ใช้จ่ายฟุ่มเฟือย ไม่คิดทำมาหากิน เมื่อฐานะทางการเงินไม่มั่นคง คู่สมรสอาจหงุดหงิด ทะเลาะเบาะแว้งกันง่าย ๆ หรือแก้ไขปัญหาด้วยวิธีผิดๆ

2. ปัญหาด้านความประพฤติและสังคม เช่น การชอบดูหมิ่น เยาะเย้ย ประชดประชัน ก้าวร้าว หยาบคาย ไม่ซื่อตรง นอกใจ ขาดความเข้าใจและเห็นอกเห็นใจกัน ขาดความรับผิดชอบ

3. ปัญหาด้านอารมณ์ และจิตใจ หากผู้สมรสไม่บรรลุวุฒิภาวะทางอารมณ์ เช่น เอาแต่ใจตัวเอง ขาดเหตุผล ชอบหึงหวง โมโหฉุนเฉียว โกรธง่าย

4. ปัญหาการใช้ความรุนแรงในครอบครัว ความรุนแรงในชีวิตคู่มี ความซับซ้อน ด้วยมีความแตกต่างตามบริบทในสังคมร่วมด้วย ซึ่งเป็นการหล่อหลอมจากค่านิยม ขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรม ความเชื่อ และการเรียนรู้ของบุคคล ซึ่งเรียก รูปแบบนี้ว่า “วงล้อของอำนาจ และการควบคุม (Power and control wheel)” ประกอบด้วย การบังคับข่มขู่ การควบคุมโดยใช้สายตา ท่าทาง การทำลายสิ่งต่างๆ การบีบคั้นทางอารมณ์ การควบคุมการดำเนินชีวิตของภรรยา การไม่ยอมรับผิดชอบต่อเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น การบีบคั้นในประเด็นของลูก การใช้อิทธิทธิ และการบีบบังคับ ทางเศรษฐกิจ

สภาพของปัญหาความขัดแย้งในครอบครัวไทยเมื่อความขัดแย้งเกิดขึ้นในสังคมมนุษย์ไม่ ว่าจะเป็นบรรพชิตหรือฆราวาสแล้ว การที่จะอยู่ร่วมกันด้วยความรักใคร่สนิทสนมกันนั้นก็เป็นเรื่อง ยาก จึงจำเป็นต้องศึกษาหาสาเหตุของปัญหาในครอบครัวหนึ่งๆ อย่างน้อยเป็นการอยู่ร่วมกันของ บุคคล 2 คน ขึ้นไป คือ สามี และภรรยาหรือมากกว่านั้น จากการศึกษาถึงหลักพุทธจริยธรรมและ สาเหตุของปัญหาการครองเรือนในสังคมไทยมาแล้ว

การนำหลักพุทธจริยศาสตร์มาใช้ในสังคมไทยปัจจุบัน

หลักธรรมสำหรับการปฏิบัติของสามี ผู้เป็นหัวหน้าของการครองเรือนนั้น จะต้อง มีหลักการปกครองบริหารการครองเรือนเสียก่อนจึงจะสามารถปกครองดูแลสมาชิกของการครอง เรือน ได้ ซึ่งได้แก่ หลักธรรมนั้นมีชื่อว่า ฆราวาสธรรม 4 หลักธรรมของคู่ชีวิต อันเป็นหลักธรรมที่จะ ทำให้คู่สมรสมีความ สมดุลอยู่ด้วยกันได้อย่างเหมาะสมหรือสมำเสมอกลมกลืนกัน อยู่ครองเรือน ด้วยกันอย่างยืดยาว ประกอบด้วยหลักธรรมที่สำคัญ 4 ข้อ คือ

(1) สัจจะ ความจริงใจ ซื่อตรง ซื่อสัตย์

สัจจะ ความซื่อสัตย์จะทำให้คนรอบข้างไว้วางใจ ไม่เกิด ความระแวงต่อกัน แต่ละคนก็ จะตั้งใจทำงานตามหน้าที่ของตนได้เต็มความสามารถ การงานที่ ทำก็จะออกมาดี ประสบ ความสำเร็จ ตามที่ตั้งเอาไว้ไม่เฉพาะความซื่อสัตย์เท่านั้น ที่นำความสำเร็จมาให้ แม้แต่วาจาสัจหรือ การพูดความจริงก็นำประโยชน์อันยิ่งใหญ่มาให้ คนที่มี สัจจะ นอกจากจะบริหารงานประสบความสำเร็จแล้วยังสามารถกลับใจศัตรูให้เป็นมิตรได้ การ รักษาสัจจะ นอกจากจะมีผลทำให้ผู้รักษา

เป็นที่เคารพนับถือของคนอื่นแล้ว การทำสัจจะกิริยา หรือการตั้งสัจจะอธิษฐานยังทำให้ผู้ที่ตกอยู่ในอันตรายรอดพ้นจากอันตรายได้ด้วย (สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2549 : 3)

(2) ทมะ ระวังอารมณ์ข่มใจ ฝึกนิสัยปรับตัว

ทมะ แปลว่า ฝึกตน คือ บังคับควบคุมตนเองได้ รู้จักปรับตัวและแก้ไขปรับปรุงตนให้ก้าวหน้าดียิ่งขึ้นอยู่เสมอ สำหรับหลักธรรมข้อนี้จัดเป็นหลักธรรมควบคุมความรู้สึกทางด้านอารมณ์ เป็นความข่มใจ ไม่ให้เป็นคนวู่วาม ดังคำที่ท่านกล่าวไว้ว่าความข่มใจ การรู้จักฝึกตนเองให้ข่มใจไม่ให้โกรธ อย่าเป็นคนวู่วาม คิดแล้วจึงทำจึงพูดเสมอ เมื่อได้ข่าวอะไรมาจากใครหรือ จากที่ไหน ก็ ต้องคิดทบทวนให้รอบคอบว่ามีความจริง มีความน่าเชื่อถือหรือไม่ ไม่เป็นคนเจ้าอารมณ์ไร้เหตุผลรู้จัก บังคับควบคุมตนเองได้ รู้จักปรับตัวและแก้ไขปรับปรุงตนให้เจริญก้าวหน้าดียิ่งขึ้นอยู่เสมอ ข่มใจไม่ให้ หลงมัวเมาในสิ่งไม่ดี สิ่งที่จะเป็นเหตุให้เกิดความไม่สงบสุขขึ้นในการครองเรือน ผู้ครองเรือนที่ดีต้อง สามารถระงับยับยั้งใจตัวเองได้ในทุกกรณีและทุกเหตุการณ์ เมื่ออีกฝ่ายหนึ่งทำสิ่งที่ไม่ถูกต้อง หรือไม่ ถูกใจ ควรให้อภัยแก่กันและกัน ในขณะเดียวกันต้องหาทางแก้ไขปรับปรุงสิ่งที่ตนทำลงไปได้อย่างยิ่งขึ้นไปอีก ไม่ว่าจะ เป็นในด้านความประพฤติหรือด้านการทำมาหากินเลี้ยงชีวิตในการครองเรือน สิ่งใดที่เห็น ว่าเป็นสิ่งที่ไม่ดี ต้องข่มใจที่จะไม่ทำข่มใจที่จะไม่ให้เกิด ข่มใจในสิ่งที่ เป็นอบายมุขอันจะนำมาซึ่งความหายนะสู่การครองเรือน (พระมหาสุชาติ นาถโร (บวกขุนทด), 2545 : 65)

(3) ขันติ ความอดทน

ขันติ แปลว่า ความอดทน คือ มุ่งหน้าทำหน้าที่การทำงานด้วยความขยันหมั่นเพียร เข้มแข็งอดทน ไม่หวั่นไหว มั่นในจุดหมายไม่ทอดถอย สำหรับความอดทนข้อนี้จัดเป็นความอดทนอีก ลักษณะหนึ่งที่แตกต่างจากหลักธรรมเรื่องความข่มใจ หรือ ทมะ เพราะความอดทนนี้เป็นความอดทน ทางด้านกาย วาจา ที่จะไม่ล่วงกุศลกรรมบถหรือล่วงละเมิดศีลซึ่งจะเป็นเหตุแห่งการทะเลาะเบาะแว้ง ภายในการครองเรือน หรือเป็นความอดทนในเรื่องของการทำมาหากินเพื่อหล่อเลี้ยงสมาชิกภายใน การครองเรือนเพื่อให้ไปสู่จุดมุ่งหมายปลายทางของชีวิตและการครองเรือน ดังคำที่ท่านกล่าวไว้ว่า ความอดทน ต้องมีความอดทนต่อความยากลำบากที่เกิดขึ้นจากการอยู่ร่วมกับคนอื่น อดทนต่อทุกสิ่ง ทุกอย่างที่เกิดขึ้นในการครองเรือน อดทนต่อความยากลำบากในการประกอบอาชีพ การเลี้ยงดูบุตร และญาติพี่น้องที่อยู่ในการครองเรือน อดทนต่อทุกสิ่งทุกอย่างที่สร้างความลำบาก ขัดเคืองให้เกิดขึ้น ทั้งร่างกายและจิตใจ อดทนต่ออุปสรรคต่าง ๆ ที่ผ่านเข้ามาในชีวิตคู่ ต้องเป็นผู้ที่มีความเข้มแข็ง สามารถกล้าเผชิญกับปัญหาต่างๆ ด้วยจิตใจที่มั่นคง ไม่ยอมแพ้ต่ออุปสรรค ไม่อ่อนแอจะทำให้มี ความสุขเกิดขึ้นในการครองเรือนให้ เพราะความสุขยอมมีแก่บุคคลผู้อดทนเสมอ (พระมหาสุชาติ นาถโร (บวกขุนทด), 2545 : 66)

(4) จาคะ ความเสียสละความสุขส่วนตน

จาคะ คำว่า จาคะ ในที่นี้หมายถึง ความมีจิตใจเผื่อแผ่คือความเสียสละเผื่อแผ่ ซึ่งก็เป็นอีกหลักธรรมประการหนึ่งของมารดาในฐานะผู้อยู่เบื้องหลังความสำเร็จของลูก เพราะมารดาที่รู้จักเสียสละทรัพย์ภายนอกไม่ตระหนี่ในความเป็นอยู่ของการครองเรือน โดยความเผื่อแผ่หรือจาคะ นี้ มีอยู่ด้วยกัน 2 ลักษณะ คือ (1) เสียสละทรัพย์ภายนอก (2) เสียสละภายในคืออารมณ์ไม่ติด ได้แก่ อารมณ์คือความโลภ อารมณ์คือความโกรธ และอารมณ์คือความหลง งามาย ไม่รู้สภาพตามความเป็นจริง โดยรายละเอียดมีดังนี้

1. เสียสละทรัพย์ภายนอก คือ การจาคะทรัพย์สมบัติภายนอกซึ่งเป็นทรัพย์ที่ไม่สามารถนำไปได้เมื่อตนเองละสังขารไปแล้ว เช่น การช่วยเหลือบุตรธิดา สามเณร ญาติพี่น้องหรือเสียสละทรัพย์เพื่อทำบุญในพระพุทธศาสนาซึ่งเป็นคุณลักษณะหนึ่งของภรรยา ซึ่งสอดคล้องกับคำกล่าวที่ว่า จาคะ คือ ความเสียสละ เสียสละทรัพย์สินเงินทอง ไม่หวงแหนของกินของใช้ต่างๆ แม้กับคู่ครองของตนเอง เสียสละความสุขส่วนตัวให้กับผู้อื่น ซึ่งเป็นผู้มีพระคุณผู้ที่อยู่ในความดูแลรับผิดชอบ ผู้ที่ด้อย โอกาส ผู้ที่มีฐานะยากจนลำบากยิ่งกว่าเรา อย่าทำตนเป็นคนใจแคบ จงสร้างรู้ด้วยความรักจากคน ช่างเคียง ด้วยการแบ่งปันกันกินเสมอ ต้องเป็นคนใจกว้างขวางเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อทุกคนที่ร่วมสุขร่วมทุกข์ด้วยกันในการครองเรือน มีความโอบอ้อมอารีต่อคู่ครอง ต่อเพื่อนของคู่ครอง ตลอดถึงญาติของ คู่ครองอย่างเสมอหน้ากันเหมือนกับปฏิบัติต่อตนเองต่อเพื่อน และต่อญาติมิตรของตน (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539 : 22/165/230)

2. เสียสละอารมณ์หรือจาคะอารมณ์ คือ จาคะความโลภ ความโกรธ และความหลง ซึ่งเป็นอารมณ์หรือมลภาวะเป็นพิษทางอารมณ์ สำหรับเรื่องการจาคะอารมณ์นี้ถือได้เป็นเรื่องสำคัญยิ่ง สำหรับคุณลักษณะแม่บ้านแม่เรือนที่ดี เพราะนอกจากเป็นการควบคุมอารมณ์ของตนเองให้เป็นคนที่มีคุณลักษณะอารมณ์เย็นสุขุม ไม่เป็นคนใจร้อนวู่วามแล้ว ยังจะทำให้สามีและลูกรู้สึกสบายใจเมื่ออยู่ในบ้านได้อยู่ใกล้ชิดภรรยาและมารดา อย่างเช่น กรณีของนางอุตตราเป็นตัวอย่าง เราจะเห็นได้ว่า นางอุตตรานั้นเป็นคนที่ความเลื่อมใสศรัทธาในพระพุทธศาสนาแต่เมื่อมีความจำเป็นต้องไปจำศีลภาวนาที่ วัด แต่ด้วยความเข้าใจภาวะและอารมณ์ของบุรุษเพศจึงได้จ้างวานให้นางสิริมาทำหน้าที่เป็นภรรยา ชั่วคราว แต่เมื่อนางสิริมาได้มาทำหน้าที่ภรรยาชั่วคราวก็ลืมตัวกลับคิดทำร้ายนางอุตตรา ได้นำน้ำมัน ที่กำลังเดือดร้อนอยู่นั้นตักราดใส่นางอุตตรา แต่ด้วยความที่นางอุตตราเป็นคนที่รู้จักควบคุมอารมณ์ มองเห็นซึ่งความดีของนางสิริมา ที่ให้นางมีโอกาสได้บำเพ็ญในพระพุทธศาสนาจึงได้ตั้งจิตแผ่เมตตา ไปให้ทันทีขณะที่กำลังถูกน้ำมันที่เดือดอยู่นั้นราดตัว ด้วยอานิสงส์ของการเจริญเมตตาด้วยจาคะ อารมณ์ความโกรธนี้เองทำให้น้ำมันที่กำลังราดตัวอยู่นั้นกลายเป็นน้ำธรรมคาไปทันสำหรับเรื่องของ การรู้จักเสียสละอารมณ์ความโกรธแค้น ความอิจฉาริษยา ว่านำมาซึ่งคุณลักษณะของภรรยาที่ดีใน ทัศนะพระพุทธศาสนา

ดังนั้น การครองเรือนไทยล้วนมีบทบาทและหน้าที่ในการส่งเสริมความเจริญเติบโต ส่วนบุคคลของบุตรธิดาการให้ความรักความอบอุ่น มั่นคง ปลอดภัย การให้เสรีภาพส่วนบุคคล การแนะนำสั่งสอน การปลูกฝังนิสัยที่เอาใจใส่ในปฏิภิกิริยาของผู้อื่น การสร้างสันติสุขภายในบ้าน การสร้างความเป็นปึกแผ่นมั่นคงให้แก่การครองเรือนและการสร้างจุดหมายชีวิตและแรงจูงใจซึ่งแสดงให้เห็น ถึงลักษณะการครองเรือนไทยได้ว่านิยมยกย่องให้ผู้ชายเป็นหัวหน้าการครองเรือนให้ความสำคัญต่อระบบผู้อาวุโสมีลักษณะเป็นการครองเรือนเดี่ยว โดยมีความผูกพันทางสายโลหิต และเด็กเป็นที่รวม ความสนใจของบุคคลในการครองเรือนเป็นต้น ดังนั้นการครองเรือนจึงเป็นสถาบันพื้นฐานทางสังคมที่สำคัญยิ่งต่อการพัฒนาทั้งร่างกาย และจิตใจของมนุษย์เพราะเป็นแหล่งให้กำเนิด ให้การเลี้ยงดูอบรม สั่งสอนการครองเรือนไทยในปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงไปจากการครองเรือนในอดีตหลายประการ โดยเฉพาะที่เห็นได้ชัดเจนก็คือขนาดของการครองเรือนลดลงจากที่เคยมีพระพุทธศาสนาถือเป็น ศาสนาประจำชาติเป็นศาสนาที่คนไทยส่วนใหญ่นับถือแต่เมื่อสังคมเปลี่ยน คนเริ่มหันหลังให้ พระพุทธศาสนาหลักคำสอน ส่งผลกระทบต่อเด็ก ต่อการครองเรือน ทำให้การครองเรือนอ่อนแอ ลง เกิดปัญหาความขัดแย้งระหว่างสมาชิกในการครองเรือนไทยไม่มีหลักคิดหลักธรรมในการดำเนิน ชีวิต

บทสรุป

พระพุทธศาสนาเถรวาทถือว่าธรรมชาติของมนุษย์นั้นมีศักยภาพเพียงพอที่จะพัฒนาชีวิตตนเองได้เป็นธรรมชาติด้านเด่นของมนุษย์เมื่อเปรียบเทียบกับสัตว์เดรัจฉานแล้ว มนุษย์เสียเปรียบ ในเรื่องสัญชาตญาณการเอาตัวรอดในเรื่องการกินอยู่หลับนอนและการเคลื่อนไหว สัตว์เดรัจฉานไม่ได้ ฝึก หรือแทบไม่ต้องฝึกก็อยู่รอดได้ส่วนมนุษย์ต้องฝึกหัดเรียนรู้ทุกอย่างจึงจะเป็นได้ แต่ข้อเสียเปรียบ ของมนุษย์กลับกลายเป็นคุณลักษณะพิเศษของมนุษย์ ซึ่งสัตว์เดรัจฉานไม่มีหรือไม่สามารถเป็นได้ กล่าวคือ มนุษย์มีศักยภาพสูงสามารถที่จะฝึกฝนพัฒนาตนได้จนถึงขั้น อริยบุคคลผู้ประเสริฐ เมื่อ สมาชิกทุกคนในการครองเรือนได้ร่วมแรงร่วมใจกันสร้างความสุขโดยมีความเข้าใจ และความไว้วางใจ ซึ่งกันและกัน รวมทั้งแต่ละคนได้ประพฤติปฏิบัติตามบทบาทและหน้าที่ของตนในการครองเรือนตาม หลักธรรมในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาทอย่างเต็มความสามารถความเป็นอยู่ และเป็นไปในการ ครองเรือนก็就会有ความสงบสุข มีความเจริญรุ่งเรืองทั้งทางโลกและทางธรรมอย่างแน่นอน เพราะได้ยึด หลักประคองการครองเรือนให้ดำรงตั้งมั่นในทางที่ดีทั้ง 2 ทางได้แก่หลักธรรมในคัมภีร์ พระพุทธศาสนาเถรวาท สรุปผลการวิจัยได้เป็นประเด็นๆ ดังนี้

1) การครองเรือน คือ กลุ่มของบุคคลที่สืบเชื้อสายมาจากบรรพบุรุษเดียวกันทางสายโลหิตมีความใกล้ชิดกัน และอาศัยในที่เดียวกัน

2) การครองเรือนเป็นสถาบันสังคม หมายถึง สถาบัน สังคมซึ่ง เกี่ยวข้องกับแบบแผนการสมรส การอบรมเลี้ยงดูบุตรและแบบแผนความสัมพันธ์ระหว่าง เพศซึ่ง เป็นที่ยอมรับว่าถูกต้องตามสังคมนั้นและการครองเรือนมีอยู่หลายประเภท ได้แก่ (1) การครองเรือนที่จัดตามลำดับการก่อตั้งและขนาดของการครองเรือน ได้แก่การ ครองเรือนเดี่ยว และการครองเรือนขยาย หมายถึง ขยายโดยเน้นชายเป็นหลักและขยายโดยเน้นหญิง เป็นหลัก (2) การครองเรือนที่จัดแบ่งประเภทตามการสืบสายโลหิต แบ่งเป็น 2 ประเภทสืบสาย โลหิตจากทางฝ่ายบิดาและประเภทสืบสายโลหิตจากทางฝ่ายมารดา (3) การครองเรือนที่จัดแบ่งประเภทตามที่อยู่อาศัยของคู่สมรสจัดแบ่งเป็น 3 ประเภท คือ การครองเรือนที่อยู่อาศัยกับฝ่ายหญิงการครองเรือนที่อยู่อาศัยกับฝ่ายชาย และการครองเรือนที่ แยกอาศัยอยู่เป็น เอกเทศหรือการครองเรือนอิสระ (4) การครองเรือนที่จัดแบ่งตามอำนาจของผู้เป็นหัวหน้าการครองเรือนได้แก่การครอง เรือนยกให้ สามีเป็นใหญ่และการครองเรือนที่สามีภรรยามีอำนาจเท่าเทียมกัน (5) การครองเรือนที่จัดแบ่งลักษณะของการสมรสเป็นการจัดแบ่งประเภทของการครอง เรือน ตามลักษณะของการร่วมใช้ชีวิตแบบสามีภรรยาแบ่งเป็น 5 คือ การครองเรือนผัวเดียวเมียเดียว การครองเรือนหลายผัวหลายเมีย การครองเรือนหนึ่งชายหลายหญิง การครองเรือนหนึ่งหญิงหลายชาย และการครองเรือนหลายหญิงหลายชาย

เอกสารอ้างอิง

- เคเอ็น ชยติลเลเก. (2537). *จริยศาสตร์แนวพุทธ*. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ:สำนักพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย,
- จำนงค์ อดิวัฒนสิทธิ์ และคณะ. (2554). *สังคมวิทยา*. พิมพ์ครั้งที่ 9. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- จำนงค์ อดิวัฒนสิทธิ์. (2548). *สังคมวิทยาตามแนวพุทธศาสตร์*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- โฆษิต ปันเปี่ยมรัชฎ์. (2533). *การพัฒนาประเทศไทย แนวความคิดและทิศทาง*. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ,
- พระมหาสุชาติ นาถโร (บวกขุนทด). (2545). *การศึกษาวิเคราะห์เรื่องการสงเคราะห์บุตรและภรรยาใน พระพุทธศาสนาเถรวาท*. รายงานการวิจัย, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย,
- พุทธทาสภิกขุ. (2523). *สรรพาวาสธรรม*. กรุงเทพฯ: การพิมพ์พระนคร,

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*.

กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

วคิน อินทสระ. (2549). *พุทธจริยศาสตร์*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ธรรมดา,

สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ.ปยุตฺโต). (2549). *พุทธวิธีบริหาร*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

สุ่มทนา สิ้นสวัสดิ์. (2557). *ครอบครัว: การจัดการความขัดแย้งของคู่สมรสเพื่อการครองรักอย่างยั่งยืน*. *วารสารสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์*. 40(2), 184-195.

